

УДК 738.1:738.3 (477)"18/19"

Школьна Ольга Володимирівна,
доктор мистецтвознавства, професор
Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID 0000-0002-7245-6010
dushaorchidei@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ КИСВО-МЕЖИГІРСЬКОЇ ФАЯНСОВОЇ ФАБРИКИ ДОБИ БАРСЬКИХ ЗА ПЕРШОДЖЕРЕЛАМИ

Мета полягає в аналізі складових діяльності широко відомого вітчизняного тонкокерамічного бренду «Києво-Межигірська фаянсова фабрика» доби управління братів Барських (1858 – 1864 рр.). **Методологія** дослідження ґрунтується на застосуванні історико-хронологічного підходу, історико-генетичного та історико-культурного методів, що дозволяють проаналізувати історичні обставини і першопричини, які обумовили специфіку функціонування українського виробництва у Межигір'ї під Києвом з випуску елітарного тонкого фаянсу упродовж першої – третьої третини XIX століття. **Наукова новизна** полягає в аналізі розрізаних першоджерел, які у сукупності дають можливість звернути увагу на прикінцевий час діяльності означеного підприємства з нової точки зору і зрозуміти причини занепаду функціонування славетного виробництва Києва, розташованого в 20-ти верстах, у передмісті; визначенні специфіки господарювання братів Барських у Межигір'ї, з'ясуванні обставин змін штату майстрів й асортименту виробів, **Висновки**. На основі дослідження матеріалів архівів ЦДАМЛМУ, ЦДІАУ, ЦДАВОВУ, РДІА вдалося здійснити спробу реконструкції окремих процесів діяльності Києво-Межигірської фаянсової фабрики доби керування братів Барських (1858–1864 рр.). Важливу роль у розумінні функціонування виробництва даного періоду відіграють знання реальних історичних форс-мажорних обставин, що впливали на обмеження можливостей виробництва в означений час (відмова Кабінету його імператорської величності у допомозі з укріпленням берегу Дніпра, який розмило 1859 р., відмова у видачі субсидії чи відтермінування виплат за суборенду – і як наслідок, занепад підприємства, що не мало достатніх оборотних капіталів).

Ключові слова: Києво-Межигірська фаянсова фабрика, Україна, XIX століття, брати Микола та Василь Барські.

Школьная Ольга Владимировна, доктор искусствоведения, профессор Киевского университета имени Бориса Гринченко
Деятельность Киево-Межигорской фаянсовой фабрики периода Барских по первоисточникам

Цель заключается в анализе составляющих деятельности широко известного отечественного тонкокерамического бренда «Києво-Межигорская фаянсовая фабрика» периода управления братьев Барских (1858 – 1864 гг.). **Методология** исследования основывается на применении историко-хронологического подхода, историко-генетического и историко-культурного методов, которые позволяют проанализировать исторические обстоятельства и первопричины, что обусловили специфику функционирования украинского производства в Межигорье под Киевом по выпуску элитарного тонкого фаянса в течение первой – третьей трети XIX столетия. **Научная новизна** заключается в анализе разрозненных первоисточников, которые в совокупности дают возможность взглянуть на заключительное время деятельности обозначенного предприятия с новой точки зрения и понять причины заката функционирования славного производства Києва, расположенного в 20-ти верстах, в предместье; определении специфики хозяйствования братьев Барских в Межигорье, выяснении обстоятельств изменений штата мастеров и ассортимента изделий. **Выводы**. На основе исследования материалов архивов ЦГАМЛМУ, ЦГИАК, ЦГАВОВУ, РГИА удалось осуществить попытку реконструкции отдельных процессов деятельности Киево-Межигорской фаянсовой фабрики поры управления братьев Барских (1858 – 1864 гг.). Важную роль в понимании функционирования производства данного периода играет знание реальных исторических форс-мажорных обстоятельств, которые влияли на ограничение возможности производства в обозначенное время (отказ Кабинета его императорского величества в помощи с укреплением берега Днепра, который размыло в 1859 г., отказ в выдаче субсидии или отсрочки выплат за субаренду – и как следствие, упадок предприятия, не имеющего достаточных оборотных капиталов).

Ключевые слова: Киево-Межигорская фаянсовая фабрика, Украина, XIX столетие, братья Николай и Василий Барские.

Shkolna Olga, the Doctor of art criticism, the Professor of the Boris Grinchenko Kyiv University
Activity of Kyiv-Mezhigirsk faience factory of the period Barskich's in primary sources

The purpose of the article consists in the analysis of the components of activity of widely known domestic brand of thin ceramics «Kyiv-Mezhigirsk Faience Factory» the period of management of brothers Lordly (1858 – 1864). The research **methodology** is based on the application of the historical-chronological approach, historical-genetic and historical-cultural methods which allow analyzing historical circumstances and original causes that have caused specificity of the functioning of the Ukrainian manufacture in Mezhygir'ja near Kyiv on the release of elite thin faience during the first – third thirds XIX of the century. **The scientific novelty** consists in the analysis of isolated primary sources which in aggregate give the chance to look at final time of activity of the designated enterprise from the new point of view and to understand the reasons of a decline of functioning of nice manufacture of Kyiv located in 20 versts, in suburb; Definition of specificity of managing of brothers Barskich's in Mezhygir'ja, finding-out of circumstances of changes of staff of masters and assortment of products. **Conclusions**. On the basis of research of materials of archives The Central State Archive-Museum of Literature and Art, the Central State Historical Archive of Ukraine, the Central Archive of the Supreme Authority and Administration of Ukraine, the Russian State Historical Archive it was possible to carry out attempt of reconstruction of separate processes of activity Kyiv-Mezhigirsk Faience Factory of a time of management of brothers Barski's (1858 – 1864). The important role in understanding of functioning of manufacture of the given period the knowledge of real historical force-major circumstances which influenced restriction of possibilities of manufacture during designated time (refusal of the Office of its imperial majesty in the help with strengthening of coast of Dnepr which has washed away in 1859, refusal in delivery of the grant or a delay of payments for subrent – and as consequence plays, decline of the enterprise which do not have sufficient working capital).

Key words: Kyiv-Mezhigirsk Faience Factory, Ukraine, XIX century, brothers Nikolay and Vasily Barskie.

Постановка проблеми. Діяльність Києво-Межигірської фаянсової фабрики прикінцевого періоду донедавна лишалася темою маловивченою. Адже бракувало знань з першоджерел щодо управління колишнім імператорським виробництвом орендарями та суборендарями. Зокрема, братами Барськими, які очолювали згадане підприємство упродовж 1858 – 1864 рр. Проте, останнім часом, завдяки знайденим у ЦДАМЛМУ, ЦДАВОВУ, ЦДІАК, ДАК, РДІА документам, вдалося буквально по крихтам здійснити реконструкцію окремих процесів, пов'язаних із фабрикацією на КМФФ в означений період, а також проаналізувати артефакти окресленої доби, виявлені під час археологічних розкопок 2010-х років на території Межигірської садиби В. Януковича (нині – експонати Музею історії Десятинної церкви), і в фондах музеїв НМУНДМ та НМІУ. Хронограми і марки вказаних творів, які вивчає мистецтвознавча експертиза, потребують уважного розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головними джерелами знань про орендарів Києво-Межигірської фаянсової фабрики Миколу та Василя Барських є рукопис історика промисловості Наталії Полонської-Василенко «Нарис з історії заснування Києво-Межигірської фаянсової фабрики», що базується здебільшого на даних архіву ЛВЦІА (Ленінградського відділення Центрального історичного архіву СРСР, тепер РДІА – Російського державного історичного архіву), частково нині втрачених, оскільки низка документів відсутня у сховищі під записом «вибула». Решта джерел – то архівні документи самої фабрики, що зберігаються у фонді №581 Центрального державного історичного архіву України в м. Києві, справи по родині Барських і Григоровичів-Барських фонду №17 по Київській міській думі (Господарчий відділ) і 62 (Київський магістрат) Державного архіву міста Києва; розрізнені матеріали Кабінету його імператорської величності щодо підпорядкованих йому виробництв і маєтків (здебільшого сама номенклатура справ, що вибули) з Російського державного історичного архіву.

Мета статті – розглянути складові діяльності Києво-Межигірської фаянсової фабрики доби управління М. та В. Барських (1858 – 1864 рр.).

Новизна роботи полягає у введенні до наукового обігу даних про М. і В. Барських, праправнука славного архітектора І. Григоровича-Барського, що керували творчим розвитком КМФФ впродовж 1858 – 1864 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За матеріалами ЦДАВОВУ коли 1858 р. брати Барські взяли в суборенду Межигір'я, яке вже було в оренді в О. О. Шишкова, вони стикнулися із низкою проблем. По-перше був повністю вичерпаний оборотний капітал. По-друге, в них бракувало досвіду і знання управління саме фаянсовою справою, адже, як виявилось, підприємство мало складну взаємопідрядну інфраструктуру. По-третє, виробництво було устатковане новим складним обладнанням [6, арк. 90], аби запускати яке потрібен був інструктаж і супровід фахівців, котрих при передачі фабрики звільнили. Таким чином, працюючи на майже пустому виробництві, де з керівників художньої частини нікого не лишилося, нові суборендарі могли щось спитати хіба що у модельмайстра, австрійця Адольфа Міссонера.

Що стосується власне особистостей братів Барських. Нині вдалося вийти на їх спадкоємицю – відому київську керамістку Галину Севрук. Вивчаючи її родовід, було встановлене наступне. Син непересічного українського архітектора Івана Григоровича-Барського (1713 – 10.11.1791 рр.), купця-лавочника, мурових справ майстра, інженера, єпархіального архітектора, райці, ратмана й інстigatorа – купець і київський дворянин Іоакім (1743 р.н.) мав щонайменше 7 дітей. В одного з них, Олександра (1795 р.н.), також київського дворянина і купця, з 6-ти синів двоє зацікавилось у середині XIX ст. підприємством, з яким родину еднали давні дружні зв'язки.

Адже окремі будівлі Межигірської обителі мурував той самий славний київський архітектор Іван Григорович, який повернув собі прізвище Барський, підтвердивши дворянське коріння бл. 1785 р. Упродовж 1764 – 1766 рр. – корпус Братських келій для Києво-Межигірської лаври, 1774 – 1776 рр. – Спасо-Преображенську церкву з дзвіницею [7].

Його діти й онуки надалі запрошувалися до теренів колишньої лаври відпочити на літній період часу, як на заміську дачу. Таким чином, нащадки зростали серед межигірських церков, корпусів та фаянсу, сприймаючи підприємство як щось близьке до родинного кола. Микола Олександрович, 1827 – 1905, адвокат, та Василь, 1830 – 1895, капітан [8], виступили суборендарями Межигір'я у добу, коли його, як власність імператора (Кабінету його імператорської величності), не могли передати будь-кому.

Обрані кандидати були нащадки киян у 5-му поколінні, поважні люди, прапрадід яких Григорій Іванович Григорович, купець, що походив з м. Бара на Поділлі, був відомим священиком Успенської церкви Богородиці Пирогощі на Подолі. Він виховав відомого мандрівника по християнським святиням Василя Григоровича та знаменитого зодчого Івана Григоровича(-Барського), в свій час був дотичним до кола викладачів Києво-Могилянської академії. Родина, що також гарно себе зарекомендувала у комерційних колах, мала повагу і кредит довір'я у киян упродовж кількох століть.

Однак, вийшло так, що ніхто не збирався внаслідок суборендарям допомагати в управлінні підприємством. Гортаючи документи, весь час створюється враження, що Барських просто використали. Бо за будь-яких умов на всі їх прохання Кабінет ЙІВ відповідав: «Ні!». Ледве розібравшись зі складним обладнанням, брати спробували повернути назад головного майстра Петера [6]. Вочевидь, це був кінець 1858 – початок 1859 рр. Проте, капітал був ще 1858 р. повністю витрачений. 1859 р. став ще гіршим.

Цьогоріч під час повені, як зазначала Наталія Полонська-Василенко, за нотатками архіву ЛВЦІА, прорвало греблю ставка, яка була влаштована для дії машини. Кілька років перед тим на узбережжі Дніпра в межах фабрики уже відбувались зсуви ґрунту. Але нескінченні підкопи оточуючих пагорбів з метою розшуку інгредієнтів маси – піску, глин, тощо, і розташування поруч води, робили свою справу. Внаслідок чергової повені берег Дніпра розмило настільки, що його укріплення вимагало надто велику суму коштів, яких суборендарі на той час не мали.

Зважаючи на непередбачувані витрати і необхідність лагодити наслідки стихійного лиха, бо інакше не можна було запускати обладнання і продукувати фаянс, брати Барські звернулися до Кабінету. Їх проханням було дозволити видати їм лісу з навколишніх «лісових дач», що належали фабриці, на пільгових умовах. Або за відсутності такої можливості – надати «субсидію». Ці прохання не були задоволені. Фабрика потрапила у надто скрутні умови, аби мати шанс на нормальний розвиток, не кажучи вже про не здійснені надії на прибуток. Через занепад внаслідок стихійного лиха були зірвані всі поставки. В матеріалах ЛВЦІА 1859 р. вказувалось, що не змогли вчасно виконати замовлення з Одеси – купців Ширяєвих, Іванова та Пашкової. З Полтави – Коснакова, з Могильова – Гінзбурга, з Сімферополя – Шихеманова, з Кишинева – Іноземцева [6, арк. 90].

І хоча перед тим нічого не віщувало біди (за весь період 1851 – 1857 рр. було випущено 14,1 тис. пудів фаянсу, а за 1857 – 1868 рр. – 50,8 тис. пудів відповідно), цебто пропорційно випуск продукції збільшувався завдяки проведеному у середині 1850-х рр. переустаткуванню, але невдачі переслідували підприємців. Серед матеріалів РДІА зберігаються номенклатури деяких матеріалів, що вибули. З-поміж них фігурує справа без дати «Про відмову у проханні купцю В. О. Барському у проміні приналежної йому лісової дачі на Києво-Межигірську фаянсову фабрику» (рос. мовою) [2]. Цебто, за браком вільних коштів зі скрутного становища шукався вихід.

Там само зберігаються назви справ, що віддзеркалюють деяку хронологію подій, що відбувалися на той період. Так, під №2345 фігурує справа 1858 р. «Про доручення Титулярному раднику Бабушкіну тимчасового завідування тої само фабрики» (рос. мовою, на 95 арк.), що свідчить про адміністративні рокировки в період появи там Барських. Ще одна справа за №2346 від 1859 р. називається «Про будівництво орендарями Києво-Межигірської фаянсової фабрики купцями Барськими цегляного заводу» (рос. мовою, на 3-х арк.) [2].

Відповідно до суті останньої виходить, що не отримавши ані субсидій, ані пільг, ані будь-якої іншої кваліфікованої допомоги від КІІВ, брати-підприємці влаштували у Межигір'ї цегляний завод. Вочевидь, переслідувалося кілька цілей. Насамперед, – вийти з фінансової скрути, заробивши коштів на менш складному циклі фабрикації; самотужки виготовити собі будівельний матеріал для укріплення берегів Дніпра та інших непередбачуваних «сюрпризів»; мати можливість ремонтувати корпуси фабрики та її обладнання без сторонньої допомоги [2].

Проте, за контрактом, укладеним на 30 років, між Кабінетом ІІВ та купцями 3-ї гільдії, братами Барськими, від 29 липня 1858 р. (зберігається у матеріалах ЦДІАК), відомо, що від маєтностей фабрики частково були вилучені землі (близько 100 десятин) з глиною, що видобувалася для фаянсу на ній [1, арк. 61, 68]. Тобто, у Барських на додачу бракувало сировини.

Крім того, за цим само документом, орендарі не мали права вимагати з селян обов'язкової праці. Їх, як і сторонніх робітників, віднині можна було лише винаймати. Згадуючи, що через 3 роки, 1861-го, кріпацтво відмінили, людські недорогі ресурси при фабриці були відсутні. До того ж окремим пунктом вказувалося, що Барські беруть на себе зобов'язання за свій рахунок укріплювати береги Дніпра від зсувів ґрунту, і виконувати за власний кошт ремонтні роботи укріпленнь, зведених 1845 року. Інші ремонти також мали виконуватися за їх власний рахунок. Всі будівлі із начинням були перераховані у грошові активи на суму 115987 крб. 54 коп. сріблом з вказівкою, що в разі втрати будь-чого з цього переліку під час повернення буде стягуватися грошовий еквівалент [1, арк. 61-63].

Паралельно з 1858 р. влаштовувався Києво-Межигірський маєток з управляючим, сільським старостою. Звільненим з фабрики селянам від 20 червня 1858 р. на 12 років надавалися пільги на платежі податей 1) на землю, 2) оброку, 3) зборів на суспільні або мирські потреби, 4) рекрутські повинності. Орні землі у вигляді паїв також розподілялися між селянами (тяглові за допомогою скота та напівтяглові). Ті мешканці, що не мали тварин для обробки орних наділів, виділялися у «городники» (не сіяли хлібу). Селяни, не здатні на важку працю із землею, переходили в категорію «бобилів» і отримували лишень присадибну ділянку [4, арк. 2-7].

З матеріалів фабрики, які лишилися, відомий дослідник і художник українського фаянсу другої третини ХХ ст. Пантелеймон Мусієнко занотував, що єдині дані щодо винаймання місцевих мешканців селищ Валки та Нові Петрівці (раніше приписаних до фабрики), відоме за даними від 1 січня 1859 р. Тоді вказувалося, що Барські (керував і ставив підписи всюди юрист Микола Олександрович) виплатили найманим поденникам, котрі працювали в них від 15 вересня 1858 р. до 1 січня 1859 р., кошти [3, арк. 246]. Це означає, що по факту від липня навряд чи вони змогли запустити виробництво. І що поденникам не було чим платити протягом півріччя, тобто віднині вони не могли розраховувати на щомісячну зарплатню.

Всі ці нововведення переключили увагу колишніх кріпаків на облаштування свого особистого майна та його впорядкування й обробку. Не маючи достатньо коштів для розвитку мистецько-виробничої

частини, Барські мусили задовольнитися тими співробітниками, які лишилися від часу найму попередньою адміністрацією. Точний їх перелік не зберігся, але відомо, що штат до появи там орендарів був майже увесь звільнений.

На додачу до всіх невдач, Барські під час управління фабрикою потрапили в ще одну неприємність. В Державному архіві міста Києва зберігається справа №2575 (фонд «Київський магістрат») «Про стягнення збитків удовою купця Яхненка з купця Барського за невиконання ним контракту на оренду Межигірської фаянсової фабрики» (рос. мовою). За цим документом Марія Василівна Яхненко, дружина одеського купця 1-ї гільдії, що була рідною сестрою дружини Миколи Олександровича Барського Надії Василівни Барської дала 01.01.1859 р. 30 тис. крб. сріблом на оборотний капітал КМФФ терміном на 6 років (до 01.01.1865 р.) [5, арк. 1 – 15].

Взамін брати Микола та Василь Барські обіцяли їй, окрім повернення назад тіла кредиту, 30000 крб. сріблом, мали на протязі терміну користування грішми виплачувати їй 1/3 частину прибутку фабрики, задля чого домовлялися надавати щорічні звіти про обороти фабрики, зазначаючи надходження та втрати. Натомість всі її позичені гроші були витрачені, ніяких звітів протягом вказаних 6-ти років не надавалося, по завершенні 6-ти років ніяких займаних коштів їй не повернули. При цьому, позивачка, дочка відставного полковника Павла Вікентійовича Вержбицького, стверджувала, що самі її компаньйони грішми під час керівництва фабрикою себе не обділяли, і до 22.04.1865 р. (час звернення до суду) кожен з них щорічно отримував по 2 тис. крб. [5, арк. 1-4]. За цією тяжбою позивачка вимагала на 8 червня 1865 р. повернути їй збитки у розмірі 94390 крб. 2 коп. [5, арк. 9-15].

М. В. Яхненко доводила в суді, що Микола Барський отримав від страхової контори 28000 крб. сріблом за посудний магазин при фабриці, який згорів. Також упродовж означеного терміну він мав сукупно за розпроданий посуд 22000 крб. сріблом, і всі їх привласнив. Крім того, позивачка вважала, що він також ухилився від звітів (що, насправді по факту підтверджується браком документів періоду Барських у матеріалах фабрики), привласнив залишки фабричних ресурсів, які належали Кабінету, у розмірі 27000 крб. сріблом, а надалі запропонував їх же Кабінету за 15000 крб.

На загал, окрім позиченої суми грішми, за її словами Микола Олександрович також користав її цукор, отож сукупно був винен 54390 крб. сріблом від 3 вересня 1860 р. Враховуючи обіцяну документами замість відсотків одну третину прибутку, враховуючи означені вище суми разом із річною зарплатнею обох братів, вона хотіла, щоб Магістрат стягнув із нього відшкодування. Позивачці було відмовлено у задоволенні позову [5, арк. 19-41], вочевидь, саме через згадані вище форс-мажорні обставини, в яких опинилися брати. Справа підірвала їм не лише залишки фінансової стабільності, перспектив порятунку фабрики, а й авторитет. Однак, виходячи з її змісту, стає зрозумілим, що «відмовлялися» Барські від КМФФ з 1864 щонайменше до 1865 р. І цей період був дуже болісним і не безхмарним.

Надалі, коли Барські відмовилися від співпраці з КИІВ, і з Шишковим було розірвано контракт, він втратив 25000 крб. Підприємство з 1870/1871 рр. намагався викупити Говоров, який суттєво витратився на її ремонт, і згодом просив за нього від Кабінету компенсації (листування з ним велося по 1875 р.). За номенклатурами справ РДІА 1877 р. відомо про прохання продажу виробництва генерала від кавалерії Багговутова і пропозицію зазначеної фабрики військовому відомству. Тоді ж просила дозволу викупити підприємство вдова спадкового почесного громадянина Надія Кузнецова [2].

Тільки 1881 р., судячи з усього, Говорову за височайшим повелінням повернули 16760 крб. сріблом із внесених ним за фабрику грошей. Тоді ж Київською Уділовою Конторою назначалися торги з продажу виробництва, а заявки на них подавали інженер Цитович та землевласник Нестроєв [2]. Проте, щось знов не склалося, бо як говорив М. Барський, «Як видно, для фабрики тут нема Божого благословення на цьому місці», і тільки 1884 р., не дивлячись на указ імператора від 1877 р. про закриття підприємства, межигірську маєтність було передано до відомства Святійшого синоду. 1884 р. за номенклатурами справ РДІА фігурує прохання колезького секретаря Гнедича про відшкодування йому за труди по завідуванню цією фабрикою [2]. Цебто, від 1877 по 1884 формально фабрика ще наглядалася.

Достеменно не відомо, чи діяла реально КМФФ опісля Барських. Останні справи фонду КМФФ в ЦДІАК мають дати 1860 р. Після того, або не велося діловодство, або справи того часу не збереглися. Але за номенклатурою єдиного документу, де йдеться про фабрикацію посуду доби Говорова під датою 1875 р. (через 4 роки опісля передачі йому підприємства), можна припустити, що так. Це справа №277=84/2 «Про асигнування грошей Київській Уділовій Конторі на утримання цієї фабрики і про вступ грошей, виручених від обпаленого посуду Говорова та інших прибутків. Частина III (продовження справи 1871 р. №1, 1875 р. №IV)» [2]. Паралельно пустували деякі споруди, куди дали дозвіл пустити тимчасовий лазарет Товариства Червоного Хреста [2].

Висновки. Отже, доба братів Барських на КМФФ тривала з липня/вересня 1858 р. до 1864 р., але справи передавалися, судячи з усього, що упродовж першої половини 1865 р. фабрикація за обсягами була скромною, за весь означений період продано посуду лишень на 22 тис. крб. сріблом, що становило менше, ніж за один рік при керуванні Кабінетом (за використання майже дармової сили кріпосних, приписаних до КМФФ з оточуючих сіл Валки та Нові Петрівці). Справи не налагоджувалися, оскільки збитки від розмиву берегу Дніпра не давали повноцінно працювати, техніку не було кому обслуговувати, кваліфікований персонал майже весь покинув Межигір'я. Позбавлення орендарів шматку землі із покладами необхідної

глини, витрати на будівництво цегляного заводу та відсутність оборотного капіталу повністю знівельювали всі прагнення братів знайти вихід із кризи. На додачу борги і судові позови по ним повністю змарнували надії на вихід з цього складного становища, від оренди фабрики довелося відмовитися.

Література

1. Дело Императорской Киево-Межигорской фаянсовой фабрики о сдаче в арендное содержание купцам братьям Барским и об отмежевании им участка земли, назначенной по контракту и о прочем // ЦДІАУ. Ф. 581, оп. 1, спр. 2555в. 20 апреля 1858 – 17 ноября 1859 г. Рук. На 206 арк.
2. Картотека Російського державного історичного архіву. Номенклатури справ.
3. Мусієнко П. Виписки з матеріалів ЦДІА СРСР Ленінграда про плани міст України, Києво-Межигірської фабрики і креслень будівель Київської губернії та їх майстрів Ф. Кричевського, К. Трутовського. Канцелярська книга. Рук., 2 док. // ЦДАМЛМУ. Ф. 990. Мусієнко Пантелеймон Никифорович, український радянський мистецтвознавець. Оп. 1. Спр. 525. 1969 р. На 54 арк.
4. Об устройстве Киево-Межигорского имения. Описание имения // ЦДІАУ. Ф. 581, оп. 2, спр. 60. 1858 г. Рук. На 15 арк.
5. О взыскании убытков вдовой купца Яхненко с купца Барского за невыполнение им контракта на аренду Межигорской фаянсовой фабрики // ДАК. Ф. 62. Киевский магистрат. Оп. 2, спр. 2575. За 1865 г. Рук. На 52 арк.
6. Полонська-Василенко Н. Д. Нарис з історії заснування Києво-Межигірської фаянсової фабрики // ЦДАВОВУ. Ф. 3806. Полонська-Василенко Наталія Дмитрівна (1884 – 1973) – історик, археолог, архівіст. Оп. 2. Спр. 3. Б/д. На 90 арк.
7. Трегубова Т. Межигірський монастир: сумна доля видатної пам'ятки // Теорія та історія архітектури і містобудування. К.: НДГГІАМ, 1998. Вип. 3. С. 131 – 141.
8. Школьна О. Метаморфози творчої діяльності Івана Григоровича-Барського // Сучасні дослідження української культури / Współczesne badania nad ukraińską kulturą: наук. зб. кафедри україністики Варшавського університету. Т. Х.. Варшава; Івано-Франківськ, 2015. С. 320 – 354.

References

1. Business Imperial Kyivo-Mezhigorskaja faience factory about delivery in rent management to merchants to brothers Lordly and about the othersation of a site of the earth appointed under the contract and about other by it (1858 – 1859). The Central state historical archive of Ukraine in the city of Kyiv. Fund 581, inventory 1, business 2555w. The manuscript. On 206 sheets [in Ukrainian].
2. A card file of the Russian state historical archive. Nomenclatures of affairs [in Russian].
3. Musijenko P. (1969). Extracts from materials of the Central state historical archive of the USSR of Leningrad about plans of cities of Ukraine, Kyiv-Mezhigorskaja factory and drawings of structures of the Kyiv province and their masters W. Krichevskij, K. Trutovskij. The writing book. The manuscript, 2 documents. The Central state archive-museum of the literature and art. Fund 990. Musijenko Panteltymon Nikiforovich, the Ukrainian Soviet critic. Inventory 1, business 525. On 54 sheets [in Ukrainian].
4. On the device of the Kyiv-Mezhigorsky estate. Description of the estate (1858). Central State Historical Archive of Ukraine. Fond 581, Opis 2, deed 60. Manuscript on 15 pages [in Russian].
5. On the recovery of damages to the widow of the merchant Yakhnenko from the merchant Barsky for his failure to lease the Mezhygorsk faience factory (1865). State Archive of the city of Kyiv. F. 62. Kyiv magistrate. Inventory 2, file 2575. Manuscript on 52 pages [in Russian].
6. Polons'ka-Vasylenko N. D. (Without date). Extracts of archival documents from the Leningrad branch of the central historical archive about Interiors factory. The Sketch on the history of basis Kyivo-Mezhigorskaja faience factory. The Central state archive of the supreme bodies of the power and management of Ukraine. Fund of 3806. Polons'ka-Vasilenko Natalia Dmitrievna (1884 – 1973) – the historian, the archeologist, the archivist. Inventory 1. Business 8a. Without date. On 38 sheets [in Ukrainian].
7. Trehubova T. (1998). Mezhygirsky monastery: the sad fate of an outstanding monument. The theory and history of architecture and urban planning. Kyiv. Issue 3. Page 131 – 141 [in Ukrainian].
8. Shkol'na O. (2015). Metamorfozi Ivan Grigorovich-Barskiy of creative activity. Modern researches of the Ukrainian culture. Współczesne badania nad ukraińską kulturą: the scientific collection of the chair of studying of Ukraine of the Warsaw University. Varshava; Ivano-Frankovsk.. P. 320 – 354 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.10.2018 р.